

CRKVENI GLAZBENIK I NJEGOV INSTRUMENT - REGISTRI ORGULJA (4)

Uvod

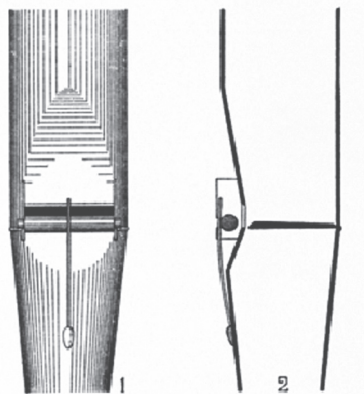
Nakon *principala*, *poklopljenica* i *flauta*, koje smo spominjali u prošlom broju, sljedeća su velika skupina orguljskih registara *uskomenzurirani* registri. Kao što i naziv sugerira, ti registri imaju najužu menzuru od svih registara te zbog toga imaju vrlo specifičan zvuk: rezak, oštar, pomalo nazalan, ali i »eteričan«, te proizvode velik broj parcijalnih tonova. Glasnoća tih registara kreće se u rasponu od srednje glasnih do vrlo tihih. Uz tu skupinu spomenut ćemo i registre s koničnim sviralama (uže ili šire prema vrhu), kojih u odnosu na druge skupine registara ima najmanje.

Uskomenzurirani registri

U hrvatskim je orguljama ova skupina registara dobro zastupljena. Iako oni nastaju već u vrijeme baroka, pravi procvat doživljavaju u 19. st., tako da na području Hrvatske ove registre uglavnom nalazimo u orguljama izgrađenim od 19. st. do danas.

Najpopularniji registar iz ove skupine svakako je gamba (slika 1.) i gotovo nema orgulja u kojima se ona ne javlja. Ona obično dolazi u veličini 8' i zbog svoje glasnoće i izdašnosti nalazi se najčešće na glavnom manualu. Svoj je naziv dobila po starom glazbalu – viola da gamba – popularnom u vrijeme baroka, sličnu violončelu. Iako je namjera da ovaj registar oponaša zvuk toga glazbala, pone-

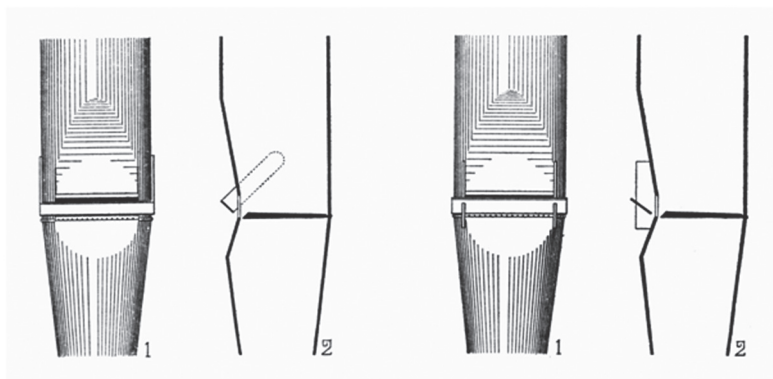
kad gamba može biti intonirana (pogotovo u prvoj i drugoj oktavi) da podsjeća na neki puhački instrument (npr. klarnet) pa se u tom smislu može rabiti kao soloregistar. Menzura gambe dosta je uska, a zvuk se dobro kombinira s *principalima* i *poklopljenicama*.

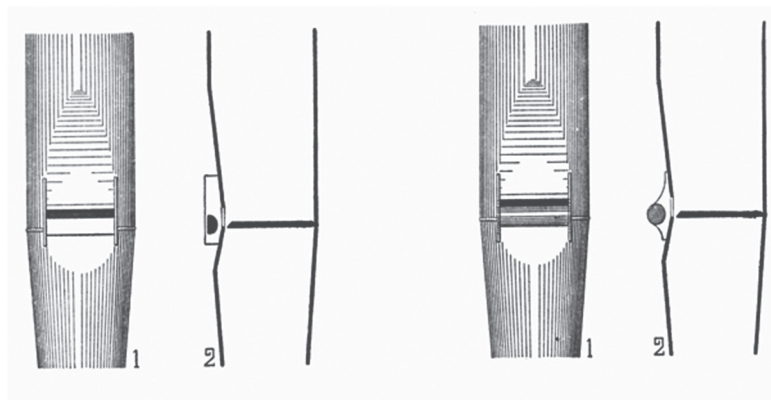
Slika 1

Uz gambu imamo i registar koji se upravo zove viola da gamba (slika 2.). U odnosu na gambu ovaj je registar malo tiši pa se obično nalazi na nekom sporednom manualu.

Također možemo naići na registar viola (slika 3.) koji može biti u veličini 16', 8' i 4'. U odnosu na gambu i ovaj je registar tiši pa obično nije na glavnom manualu, ali ima mogućnost lakšega »izgovora« tonova.

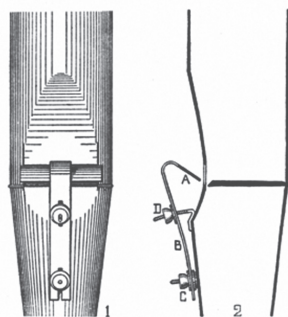

Slika 2

Slika 3

Postoji i varijanta u obliku viola d'amore¹ (slika 4.) koji ima uzor u istomenu baroknom instrumentu.

Slika 4

Sljedeći registar koji treba spomenuti je salicional. Uglavnom je veličine 8' u

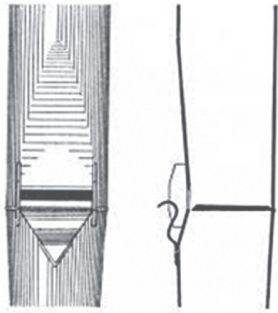
manualu, a kada se javlja u pedalu, možemo ga naći u veličini 16' pod nazivom salicet. Svoj je naziv dobio od lat. »salix«, što znači vrba, jer njegov zvuk podsjeća na zvuk svirala izrađenih od vrbi-
ne grančice. Iako ga nalazimo u mnogim varijantama, njegov je zvuk obično blaži u odnosu na spomenute registre.

Registar koji ima najužu menzuru od svih je aeolina (aeoline, eolina²). Konstrukcija toga registra može se vidjeti na slici 5. Zvuk aeoline je tih i prozračan, ali i oštar. Zbog tih karakteristika gotovo ga nikada ne ćemo rabiti samoga.

Ova skupina registara obiluje još mnoštvom raznolikih registara, a spomenut ćemo još fugaru (8' i 4') koja ima oštar i konkretan zvuk sličan gambi.

¹ Usp. DUGAN, Franjo. *Glazbeni instrumenti*. Zagreb. Kiklos - krug knjige. 2018. str. 39.

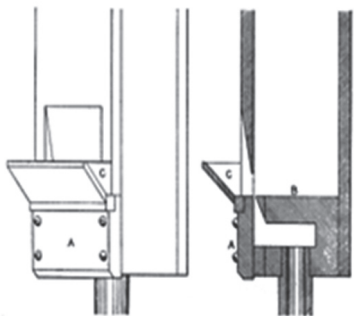
² ŠKULJ, Edo. *Orglarstvo*. Ljubljana. Družina - Cer-
kveni glasbenik. 1992. str. 38.

Slika 3

Valja istaknuti i dva zanimljiva registra koja su ustvari kombinacija dvaju istih ili dvaju različitih registara. Tremulirajući efekt, tzv. »udari« (Schwebung), nastaju kada se jedan red svirala ugodu malo više. Tako imamo registar vox coelestis 8' (»nebeski glas«), koji se sastoji od registra aeolina 8'. Znači, kada uključimo taj registar i pritisnemo jednu tipku, čut ćemo dvije svirale odjednom ugođene po objašnjenom principu. Slično je i s registrom unda maris 8' (»morski val«) koji se sastoji od aeoline 8' i salicionala 8'. Konstrukcija takvih registara poznata je još iz vremena baroka, samo su se kombinirale druge vrste registara (principali, flaute...)³

Od registara koji se javljaju u pedalu spomenut ćemo njihove nazive: violin (violon) bass 16' (slika 6.), violoncello (cello, čelo) 8' i spomenuti salicet (bass) 16'.

Slika 6

Registri s koničnim sviralama

Kod ovih svirala mijenja se njihov promjer, tako imamo one koje su uže prema vrhu i one koje su šire prema vrhu. Iz prve skupine najpopularniji registar je, prikazan na slici 7., gemshorn 8' (»kozji rog« ili tal. corno di camoscio). Zvuk toga registra može biti pomalo oštar, ali ne kao kod uskomezuriranih registara.

Tu treba spomenuti i Spitzflöte, koji može biti u više veličina, ali obično ga nalazimo u veličini 4'.

Iz druge skupine (šire prema vrhu) treba izdvojiti dolce (dolcean) koji može biti 16', 8', ili 4' (slika 8.).

Slika 7

Slika 8

Zaključak

Ovdje su navedeni samo najvažniji registri iz ovih skupina, što znači da i kod orgulja na području Hrvatske možemo naići na malo drugačije nazive registara koji mogu biti samo hrvatska verzija naziva ili konstrukcijski neznatno promijenjeni. Osim gambe 8', koja se može rabiti kao soloregistar, ostale registre rabimo najčešće u kombinaciji s poklopljenicama ili flautama, kao i s principalima za glasnije sviranje. Kombinacija s poklopljenicama idealna je za pratnju solista u liturgiji, kao i za pratnju zbora kod tihog pjevanja. Kada je potrebna glasnija pratnja, boje ovih registara ne dolaze toliko do izričaja, a kod vrlo glasnoga sviranja neke registre, poput vox coelestis, treba izbjegavati u kombinaciji s registri- ma 2', miksturama i jezičnjacima.

³ BUSH, Douglas; E. KASSEL, Richard. *The Organ An Encyclopedia*. NY. Routledge. 2006. str. 583.

